

Warszawa, 15. 06. 2019 r.

Dr hab. inż. Paweł Staniszewski
Katedra Użytkowania Lasu
Wydział Leśny
Szkola Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
ul. Nowoursynowska 159
02-776 Warszawa

RECENZJA

osiągnięcia naukowego pt. „Skład pożywienia i zwyczaje pokarmowe dzików zasiedlających zagospodarowane lasy Puszczy Nadpilickiej w Polsce Centralnej” oraz dorobku naukowego,

dydaktycznego i popularyzatorskiego Pana dra inż. Pawła Nasiadki

wykonana na podstawie decyzji Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów

z dnia 6 maja 2019 r.

oraz na zlecenie Dziekana Wydziału Leśnego Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego

w Warszawie

A) Sylwetka naukowa habilitanta

Dr inż. Paweł Nasiadka ukończył wyższe studia na Wydziale Leśnym SGGW w Warszawie w 1992 roku, uzyskując tytuł magistra inżyniera leśnictwa na podstawie pracy magisterskiej pt. „Zimowa dieta sarny (*Capreolus capreolus* L.) w Puszczy Boreckiej na podstawie tropień na śniegu”. W 1998 r. uzyskał stopień naukowy doktora nauk leśnych w Instytucie Badawczym Leśnictwa, na podstawie rozprawy doktorskiej zatytułowanej „Rozmieszczenie przestrzenne i nasilenie spalowania drzew w młodnikach sosnowych (*Pinus sylvestris* L.) przez jeleniowate (*Cervidae*)”. W latach 1991 - 2003 pracował w Zakładzie Łowiectwa Instytutu Badawczego Leśnictwa (od 2002 r. jako kierownik Zakładu), a następnie, w latach 2003 - 2006 w Zakładzie Ekologii Lasu i Łowiectwa (jako kierownik Pracowni Łowiectwa). Od 2007 do 2009 r. pracował w Zakładzie Zoologii Leśnej i Łowiectwa, w Katedrze Ochrony Lasu SGGW w Warszawie, a od 2010 r. do chwili obecnej w Samodzielnym Zakładzie Zoologii Leśnej i Łowiectwa SGGW w Warszawie (od 2017 r. jako kierownik Zakładu).

B) Ocena osiągnięcia naukowego

Przedstawione do recenzji osiągnięcie naukowe stanowi monografia pt. "Skład pożywienia i zwyczaje pokarmowe dzików zasiedlających zagospodarowane lasy Puszczy Nadpilickiej w Polsce Centralnej", opublikowana w 2019 r. przez Wydawnictwo SGGW w Warszawie. Recenzentami monografii są pp. prof. dr hab. Bogusław Bobek oraz dr hab. Paweł Janiszewski - prof. UWM.

Publikacja ta jest efektem kilkuletnich badań nad zwyczajami pokarmowymi dzików bytujących w rozległym i zwartym kompleksie lasów w Polsce centralnej, położonym wzdłuż Pilicy. Podjęty wątek badawczy wynika z próby uporządkowania wiedzy dotyczącej m.in. wpływu dzików na ekosystemy leśne. Z jednej strony chodzi bowiem o redukcję szkodliwych owadów przez żerujące dziki - pogląd powszechnie znany i ugruntowany zwłaszcza wśród praktyków. Z drugiej strony jednak ten punkt widzenia nie znajduje powszechnego uznania w badaniach naukowych, których wyniki wskazują na zarówno korzystne, jak i negatywne oddziaływania dzików na otaczające je środowisko. Znane są prace na temat niekorzystnego wpływu dzików zarówno na uprawy rolnicze jak i na rzadkie i chronione zbiorowiska roślinne. We wstępie monografii Habilitant pisze (cyt.): "We współczesnej gospodarce łowieckiej, pomimo zastosowania coraz nowocześniejszych technik badawczych jej służących, w dalszym ciągu na poziomie praktyki funkcjonuje znaczna liczba niepotwierdzonych empirycznie poglądów i stereotypów. Jednym z nich jest opinia o pozytywnym wpływie dzików na ekosystemy leśne przy, potwierdzanej licznymi odszkodowaniami rolniczymi, negatywnej dla gospodarki rolnej". W dalszej części, cytując liczne publikacje naukowe, Habilitant stwierdza m.in.: (cyt.): "(...) zjadając całe rośliny lub części wegetatywne, takie jak owoce, cebule i bulwy, dziki mogą negatywnie wpływać na obfitość i bogactwo gatunków roślin. (...) buchtowanie może być istotnym zakłóceniem w zbiorowiskach roślinnych. Ingerencja dzików w wierzchnich warstwach gleby na głębokości 5–15 cm może wpływać na gatunki, które są bezpośrednio spożywane przez dziki, a także na te, które nie są zjadane, ale których korzenie pozostają odsłonięte i wysuszane". W tym kontekście podjęte przez Habilitanta wyzwania badawcze należy uznać na bardzo celowe.

Prawidłowo przyjęta i znakomicie opisana metodyka badań świadczy nie tylko o rozległej wiedzy, ale także o solidnym warsztacie naukowym habilitanta. Skład pożywienia dzików zbadano dla ośmiu pór fenologicznych: spozimka, przedwiośnia, wiosny wczesnej, wiosny pełnej, lata, jesieni wczesnej, jesieni pełnej i zimy. W analizach wykorzystano wskaźniki: współczynniki częstotliwości, indeks ważności i proporcjonalny udział suchej masy frakcji w badanej próbce. Formułą Schoenera określono stopień zachodzenia nisz pokarmowych pomiędzy poszczególnymi sezonami fenologicznymi. Zbadano także szerokości nisz pokarmowych w poszczególnych porach

fenologicznych (indeks Lewinsa), a do oceny różnorodności pokarmowej diety dzików w kolejnych porach wykorzystano formułę Shannona-Weinera. Ograniczenie terenu badań w istocie do jednego kompleksu leśnego, a w konsekwencji przeprowadzenie na tej podstawie szerokiego wniosku dotyczącego zwyczajów pokarmowych dzików, mogłoby budzić pewne wątpliwości. Recenzent pragnie jednak podkreślić, że wybór terenu badań został dobrze umotywowany (cyt.): "(...) Lasy Nadpilickie to w większości ośrodki hodowli zwierzyny Lasów Państwowych, dzięki czemu organizacja zbioru materiału empirycznego była zdecydowanie ułatwiona. Z drugiej strony omawiany teren jest przykładem wzorowego zagospodarowania łowieckiego stosunkowo ubogich łąk centralnej części Polski. Siedliskowo bowiem Lasy Nadpilickie to lasy zdominowane przez drzewostany sosnowe rosnące na ubogich glebach bielcowych, a jedynym wyjątkiem jest wąski pas żyzniejszych siedlisk wzdłuż Pilicy (...)". Przy zakrojonych na szeroką skalę badaniach ta argumentacja jest w pełni zasadna.

Recenzent świadomie pomija w ocenie rozdział zatytułowany "Wyniki", stwierdzając tylko lakonicznie, że analiza wyników została przeprowadzona wzorowo. Pragnie natomiast stwierdzić, że, odnosząc (w rozdziale "Dyskusja") wyniki badań do opublikowanych prac, Habilitant (słusznie!) stwierdza że (cyt.): "(...) uzyskane wyniki bardzo dobrze korespondują z efektami analogicznych badań przeprowadzonych w podobnych środowiskach w wielu innych rejonach Europy. Okazuje się, bowiem, że choć dzik jest gatunkiem wszystkożernym i z powodzeniem może korzystać z szerokiej gamy pokarmów, to jednak w zagospodarowanym krajobrazie leśno-polnym staje się on typowym oportunistycznym roślinożercą. Praktycznie przez cały rok chętnie korzysta zarówno z roślinności zielnej znajdującej się w lesie, jak i na otaczających lasy polach."

Formułując wnioski z przeprowadzonych badań Habilitant stwierdza m.in., że podstawą diety dzików są nadziemne części roślin zielnych, karma wyklada na myśliwskich nęciskach, a w okresie jesiennym owoce i nasiona drzew. Stwierdza ponadto, że różnorodność składu pożywienia dzików oraz szerokość nisz pokarmowych nie ulega radykalnym zmianom wraz ze zmianami pór fenologicznych roku, a podobieństwo diety pomiędzy następującymi po sobie porami fenologicznymi jest bardzo duże i kształtuje się na poziomie około 60%. Istotnym stwierdzeniem jest aspekt fauny w składzie pożywienia dzików: najliczniejszą grupą zwierząt zjadanych przez dziki okazują się być owady. W tym aspekcie habilitant stwierdza: "(...) nie można wykluczyć, że dzik pełni rolę drapieżnika".

Wyniki podjętych przez habilitanta badań mają bardzo duże znaczenie poznawcze i to na wielu poziomach, daleko wykraczających poza ściśle rozumianą gospodarkę łowiecką. Na podkreślenie zasługuje fakt, że Habilitant, znając swoją wartość jako specjalisty w zakresie

gospodarki łowieckiej, jest wszakże świadom ograniczeń, między innymi dotyczących zakresu przeprowadzonych badań. Świadczy może o tym m.in. następujące stwierdzenie (cyt.): "Wydaje się, że niezbędne jest podjęcie szeroko zakrojonych badań nad czasoprzestrzenną aktywnością dzików, wykorzystaniem i preferencjami różnych typów środowiska oraz aktywnością migracyjną i dyspersją tych zwierząt w krajobrazie lasów zagospodarowanych, ekosystemów rolniczych i na obszarach zurbanizowanych."

Podsumowując ocenę opiniowanej pracy recenzent stwierdza, że osiągnięcie naukowe pt. "Skład pożywienia i zwyczaje pokarmowe dzików zasiedlających zagospodarowane lasy Puszczy Nadpilickiej w Polsce Centralnej", wnosi twórczy wkład do nauk leśnych i spełniania wymogi dotyczące postępowania habilitacyjnego.

C) Pozostały dorobek naukowo-badawczy

Zainteresowania badawcze Habilitanta, sfinalizowane w formie opublikowanych prac naukowych, można sprowadzić do niżej wymienionych obszarów badawczych.

1. Interakcje las – zwierzyna: szkody powodowane przez roślinożerne kopytne i metody ich ograniczania. W tym zakresie Habilitant zajmował się m.in. następującymi problemami:

- ocena wpływu dużych roślinożerców na zagospodarowane ekosystemy leśne;
- poznanie mechanizmów roślinożerności, a zwłaszcza jej wpływu na kondycję i ewentualnie śmiertelność uszkodzonych przez zwierzynę sadzonek leśnych;
- badania nad skalą szkód powodowanych przez jeleniowate na nowo zakładanych uprawach w różnych partiach gór;
- problematyka negatywnego wpływu kopytnych na lasy zagospodarowane;
- wypracowanie odpowiednich, skutecznych i przyjaznych środowisku metod ochrony lasu przed zwierzyną;
- wpływ zgrzyzania na rozwój uszkodzonych sadzonek drzew gatunków liściastych.

2. Zmiany zasięgu występowania łośia w Polsce jego konsekwencje dla gospodarki leśnej i dalsze perspektywy zarządzania populacjami tego gatunku:

- badania nad ekspansją populacji łośia w Polsce w latach 90. i na początku lat 2000 (tempo i skala przestrzennej ekspansji łośia w Polsce);

- ocena wpływu moratorium wprowadzonego w 2001 r. na stan liczebny i rozmieszczenie łośi w Polsce.

3. Zarządzanie populacjami dużych kopytnych - inwentaryzacja zwierzyny:

- ocena liczebności zwierząt łownych, a zwłaszcza dużych roślinożerców;
- opracowanie metod inwentaryzacji jeleniowatych bytujących w lasach nizinnych i górskich;
- ocena inwentaryzacji metodą pędzeń próbnych;
- ocena możliwości zastosowania metody pędzeń próbnych w warunkach górskich w praktyce;
- wykorzystanie metody pędzeń próbnych do oceny liczebności dużych kopytnych w zwartych kompleksach leśnych;
- opracowanie metodyki sporządzania rocznych planów łowieckich.

4. Muflon w Polsce – historia, biologia i ekologia:

- opracowanie bibliografii publikacji naukowych oraz popularyzatorskich na temat tego gatunku w Polsce.

Należy podkreślić, że wymiernym efektem powyższych aktywności naukowych, poza publikacjami, był aspekt praktyczny, m in. udział w opracowaniu Instrukcji Ochrony Lasu (IOL 2004); opracowanie zaleceń w zakresie tzw. pojemności wyżywieniowych lasów zagospodarowanych; zaleceń dla praktyki na temat dalszego postępowania łowieckiego z coraz liczniejszą populacją łośia.

Szeroki zakres tych aktywności świadczy o dużej wiedzy i dojrzałości naukowej Habilitanta. Jest on niekwestionowanym specjalistą w zakresie gospodarki łowieckiej, ale zakres jego zainteresowań badawczych, a także możliwości implementacji rezultatów jego badań, daleko wykraczają poza tę dziedzinę. Na podkreślenie zasługują szczególnie odniesienia do problematyki ochrony ekosystemów leśnych, użytkowania lasu i ekonomicznych aspektów gospodarki leśnej. Recenzent pragnie zwrócić uwagę, że zagadnienia podejmowane w pracach przez Habilitanta należy zaliczyć do problematyki mającej istotne znaczenie dla rozwoju leśnictwa w naszym kraju.

Do oceny dorobku Habilitanta, poza szczególnym osiągnięciem, zostało przedstawionych 59 publikacji. 13 z nich zostało opublikowanych w czasopismach posiadających wyliczony wskaźnik impact factor, w tym 11 - w czasopiśmie Sylwan. W przypadku 7 spośród powyższych publikacji habilitant jest pierwszym lub jedynym autorem. Łączny impact factor wynosi 6,761, natomiast liczba

punktów za w/w publikacje wg listy MNiSW wyniosła 165. Liczba cytowań wg Web of Science wynosi 13, Indeks Hirsha - 2.

Habilitant jest ponadto autorem lub współautorem 2 monografii naukowych (łącznie: 8 pkt.), 6 artykułów opublikowanych w czasopismach z listy B wg MNiSW, w tym 5 - w Acta Scientiarum Polonorum Silvarum Colendarum Ratio et Industria Lignaria i 1 - w Studiach i Materiałach CEPL (łącznie: 37 pkt.) oraz 15 w innych recenzowanych czasopismach naukowych (w tym m.in. 6 artykułów w Sylwaniu z lat 1993 - 2006, 6 - w Pracach IBL, i 1 - w Folia Forestalia Polonica; łączna orientacyjna liczba punktów - 44). Listę publikacji dopełniają 23 artykuły popularno-naukowe.

Dorobek publikacyjny Habilitanta, rozpatrywany w kategoriach liczby publikacji oraz sumarycznej liczby punktów MNiSW, można ocenić jako umiarkowany. Należy wszakże podkreślić dynamikę rozwoju naukowego Habilitanta i istotny wzrost liczby i wartości publikacji w ostatnich latach. Ponadto, godne podkreślenia są liczne i bardzo wartościowe merytorycznie aktywności, nie skutkująco bezpośrednio liczbą osiągniętych punktów. Recenzent ma tu na myśli między innymi niepublikowane opracowania zbiorowe, dokumentacje i ekspertyzy (7 pozycji), kierowanie lub udział w 7 międzynarodowych i krajowych projektach badawczych czy też aktywny udział w międzynarodowych i krajowych konferencjach naukowych (łącznie - 17). Bazujący na cytowaniach indeks Hirsha jest jeszcze niski, co wynikać może z faktu, że zdecydowana większość artykułów indeksowanych na Web of Science została opublikowana w czasopiśmie Sylwan, który jako ukazujący się w języku polskim, ma dość ograniczony zasięg.

Analizując całokształt opiniowanej aktywności Habilitanta, opisane powyżej osiągnięcia recenzent uznaje za wystarczające do przeprowadzenia pomyślnego postępowania habilitacyjnego.

D) Działalność dydaktyczna, organizacyjna, popularyzatorska oraz współpraca międzynarodowa

Dorobek dydaktyczny habilitanta jest bogaty i szeroki. Prowadził i prowadzi zajęcia dydaktyczne na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych na Wydziale Leśnym SGGW (m.in.: Gospodarka Łowiecka, Biologia lasu, Ochrona ekosystemów leśnych; zajęcia specjalizacyjne i fakultatywne, m.in. Ekologia ssaków kopytnych, Metody oceny liczebności kręgowców, Podstawy prawa łowieckiego, Łowiectwo w Europie) a także na kierunku Turystyka i Rekreacja na Wydziale Nauk Ekonomicznych SGGW (Podstawy łowiectwa). Prowadził także dla studentów Wydziału Leśnego zajęcia w języku angielskim (Sustainable forestry). Ponadto, prowadził wykłady na temat

diety dzików oraz czynnej ochrony kuropatwy na studiach podyplomowych „Gospodarka łowiecka i ochrona zwierzyny”, realizowanych na Uniwersytecie Przyrodniczym w Poznaniu.

Habilitant był promotorem 175, a recenzentem 42 prac inżynierskich i magisterskich na Wydziale Leśnym SGGW w Warszawie.

W ramach współpracy naukowej Habilitant uczestniczył w Akcji COST fp1203 (European Non-Wood Forest Product Network) jako członek grupy roboczej; w programie ProForest CE (Protection of forest resources in Central Europe) jako członek Leading Staff of the Centre; w programie Program Life + (Ochrona różnorodności biologicznej na obszarach leśnych, w tym w ramach sieci Natura 2000 – promocja najlepszych praktyk) jako ekspert grupy roboczej. W 2019 r. był członkiem komitetu organizacyjnego XXI International Union of Game Biologists w Kownie.

Habilitant ma również doświadczenie w pracy w konsorcjach i sieciach badawczych (konsorcjum z udziałem: Wydziału Leśnego UP w Poznaniu, Wydziału Leśnego SGGW w Warszawie, Wydziału Leśnego UR w Krakowie, Instytutu Badawczego Leśnictwa w Warszawie i Instytutu Ochrony Przyrody w Krakowie w granice Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych w Warszawie nr 37/2011: „Ocena zagęszczenia jeleniowatych i dzików, dynamiki liczebności oraz zarządzania populacjami kopytnych na terenie RDLP Szczecin w okresie obowiązywania wieloletniego łowieckiego planu hodowlanego na lata 2008-2017”).

Na dorobek popularyzatorski habilitanta składają się 23 publikacje popularno-naukowe oraz udział w seminariach i szkoleniach (autor wymienia 12 pozycji).

Podsumowanie i wniosek końcowy

Opisany w recenzji dorobek naukowy dra inż. Pawła Nasiadki recenzent uważa za wartościowy. Przedstawiona do opinii monografia stanowiąca szczególne osiągnięcie naukowe oraz pozostałe prace naukowe świadczą o poznaniu metod i technik badawczych oraz posiadaniu przez Autora dużej wiedzy z zakresu nie tylko szeroko rozumianej gospodarki łowieckiej.

Biorąc więc pod uwagę wartość naukową pracy, wartościowy dorobek naukowy oraz dorobek dydaktyczny i organizacyjny Habilitanta a także duże znaczenie utylitarne prowadzonych przez niego badań, mogących znaleźć zastosowanie w praktyce leśnej, recenzent stwierdza, że zarówno dorobek naukowy dra Pawła Nasiadki, jak i przedstawione do oceny osiągnięcie naukowe pt. "Skład pożywienia i zwyczaje pokarmowe dzików zasiedlających zagospodarowane lasy Puszczy

Nadpilickiej w Polsce Centralnej" spełniają wymogi sprecyzowane w Ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki Dz.U. z 2017 r. poz. 1789 zgodnie z Ustawą o przepisach wprowadzających ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce Dz.U. 2018 poz. 1669 art. 179. W związku z tym recenzent pozytywnie opiniuje wniosek o nadanie drowi inż. Pawłowi Nasiadce stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk leśnych, w dyscyplinie leśnictwo.



dr hab. inż. Paweł Staniszewski